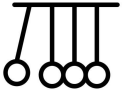

TURKEY'S UNHEARD VOICES

Trump'ın Gümrük Vergilerinin Küresel Ekonomi Üzerindeki Etkileri

ECONOMICS

Zeynep Duru Görmeli

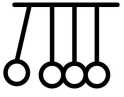

Özet

Başkan Donald Trump tarafından uygulamaya konulan 2025 ABD gümrük tarifesi politikası, savaş sonrası neoliberal ticaret uzlaşısından önemli bir kopuşu temsil etmiş; çok taraflı liberalizmin yerini güçlü bir jeoekonomik milliyetçilik biçimi almıştır. Yönetim, Uluslararası Acil Ekonomik Yetkiler Yasası (IEEPA) kapsamında olağanüstü yürütme yetkilerini kullanarak kapsamlı tarifeler uygulamış; bu tarifeler hem sanayi korumacılığının araçları hem de jeopolitik etki mekanizmaları olarak işlev görmüştür. Politikanın hukuki belirsizliği ciddi anayasal tartışmaları tetiklerken, ideolojik duruşu piyasa odaklı yönetişimden devlet güdümlü ekonomik milliyetçiliğe doğru daha geniş bir geçişe işaret etmiştir. Tarifeler küresel tedarik zincirlerinde yeniden yapılanmalara, sermaye piyasalarında istikrarsızlığa ve enflasyonist baskılara yol açmış; buna karşın yerli imalatın geri dönüşü yönündeki beklentileri karşılayamamıştır. Başlıca ticaret ortaklarının misillemeleri ve Dünya Ticaret Örgütü'nün kurumsal aşınması, kurallara dayalı küresel ticaret sisteminin bozulduğunu daha da ortaya koymuştur. Makroekonomik modellemeler, GSYH düşüşü, sektörel eşitsizlikler ve işgücü piyasası bozulmalarına işaret ederek politikanın yapısal verimsizliklerini gözler önüne sermiştir. 2025 tarifeleri, uluslararası siyasal ekonomide, ticaret politikasının stratejik kullanımının küreselleşmenin temel ilkeleriyle çatıştığı ve küresel ekonomik yönetişimin geleceğine dair kritik sorular doğurduğu dönüm noktası niteliğindedir.

Yürütme Yetkisi ve 2025 Tarife Rejiminin Hukuki Temelleri

Trump yönetiminin 2025 tarife sisteminin hukuki dayanağı, 1977 yılında Soğuk Savaş'ın stratejik koşulları altında oluşturulan Uluslararası Acil Ekonomik Yetkiler Yasası (IEEPA)'nın kullanımudur. IEEPA, ABD Başkanına ilan edilen ulusal acil durumlar sırasında yabancı aktörlerle ekonomik işlemleri sınırlama yetkisi tanımak üzere tasarlanmıştı; genel bir ticaret politikası aracı olarak kullanılmak üzere oluşturulmamıştı. Ancak Nisan 2025'te Trump yönetimi IEEPA'yı tartışmalı ve yeni bir biçimde kullandı: askeri bir çatışma ya da yabancı terör tehdidine yanıt olarak değil, ticaret açıkları ve fikri mülkiyet hırsızlığı gibi unsurlar üzerinden tanımlanan “sistemik ekonomik saldırıya” karşılık olarak.

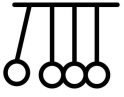

Yönetim, ticaret açıklarını ve Çin devlet kapitalizmini ulusal güvenliğe yönelik varoluşsal tehditler olarak nitelendirerek ekonomik bir ulusal acil durum ilan etti ve IEEPA çerçevesinde geniş kapsamlı tarifeleri tek taraflı biçimde uygulamaya koydu. Ortaya çıkan önlemler, modern Amerikan tarihinde barış zamanında yürütme yetkisinin en kapsamlı kullanımlarından birini temsil etti. Yönetim, ABD ithalatının yaklaşık %92'sini kapsayan genel %10'luk bir tarife uyguladı. Ayrıca "stratejik rakip" olarak görülen ülkelere ayrımcı biçimde yüksek tarifeler getirildi: Çin mallarına %145, Brezilya ihracatına %50, Avrupa Birliği'nden ithalata %30 ve tarife dolanımını kolaylaştırmakla suçlanan Güneydoğu Asya ülkelerine %49'a varan oranlar uygulandı.

Bu olağanüstü yürütme takdir yetkisi, derhal ciddi hukuki ve anayasal endişelere yol açtı. Sivil toplum kuruluşları, hukukçular ve sanayi koalisyonları, yönetimin IEEPA'yı sınırsız bir ticaret yetkisi olarak yorumlamasına karşı çıktı. 28 Mayıs 2025'te ABD Uluslararası Ticaret Mahkemesi, yönetimin IEEPA'yı barış zamanında tarife uygulamak için kullanmasını anayasaya aykırı bularak önemli bir karar verdi; yasa metninin, ABD Anayasası'nın I. Maddesi 8. Bölümü uyarınca Kongre'ye açıkça verilen ticaret yetkisini aşacak bir güç tanımadığını belirtti. Karar temyiz sürecinde askıya alındı ve tarifeler geçici olarak yürürlükte kaldı. Ancak bu karar, açık bir yasama niyeti olmaksızın ekonomik acil durum yetkilerinin ne kadar kırılgan olduğunu ortaya koydu.

Kararın onanması halinde sonuçlar ciddi olacaktır. Vergi Vakfı'nın ekonometrik modellemelerine göre, IEEPA'ya dayalı tarifelerin iptali ABD'nin ortalama efektif tarife oranını %16,8'den %6,1'e düşürecek ve önümüzdeki on yılda yaklaşık 1,9 trilyon ABD doları tarife gelirinden vazgeçilmesine yol açacaktır. Ayrıca makroekonomik projeksiyonlar, GSYH üzerindeki etkinin -%0,8'den -%0,2'ye gerileyeceğini göstermekte; bu da ticaret politikasında tek taraflılığın ağır ekonomik sonuçlarını ortaya koymaktadır.

Bu dava, Amerikan yönetişiminde yürütmenin aşırı yetki kullanımı ile yasama sınırları arasındaki kalıcı çatışmayı örneklemektedir. IEEPA'nın ulusal güvenlik söylemi altında ekonomik savaş yürütmek için kullanılması, güvenlik kavramının askeri tehditlerin ötesine geçerek piyasa kırılganlıklarını da kapsayacak biçimde genişletildiğini göstermektedir. Bu esneklik, anayasal düzeni zayıflatmakta ve ekonomik istisnacılığın kalıcı bir norm haline gelmesi riskini doğurmaktadır.

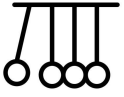
Neoliberalizmden Ekonomik Milliyetçiliğe İdeolojik Kayma

2025 tarife programı, ABD ekonomik politika yapımında daha geniş bir ideolojik dönüşümün somut bir örneğidir. Rejim, neoliberal ilkelerden ekonomik milliyetçiliğe belirgin bir kayışı temsil etmektedir. Neoliberalizm; serbest ticareti, piyasa liberalleşmesini ve sermayenin ulusötesi hareketliliğini savunurken, Trump yönetimi ekonomik güvenliğin ve sanayi gücünün başlıca koruyucusu olarak devleti yeniden merkeze yerleştirmiştir.

Trumpçı söylemler, küreselleşmeyi “Amerikan emeğine ihanet” olarak sunmuş; adaletsiz ticaret düzenlerinin ABD’yi sanayisizleştirdiğini ve stratejik üretim kapasitesini rakip ülkelere kaydırıldığını iddia etmiştir. “Yeniden ülkeye dönüş” (reshoring) vurgusu, önceki neoliberal yönetimlerin ekonomik egemenliği dışsallaştırdığı algısına bir tepki olarak sunulmuştur. Tarifeler yalnızca ekonomik sorunlara yanıt vermekle kalmamış, aynı zamanda ABD’nin küresel sermayeyi ulusal çıkarlar doğrultusunda düzenleyebilen egemen bir ekonomik aktör olduğu iddiasını sembolik olarak yeniden tesis etmeyi amaçlamıştır.

Bu dönüşüm, Quinn Slobodian’ın neoliberalizmin “kuşatma” (encasement) mantığı kavramıyla karşılaştırılabilir: neoliberalizm piyasaları demokratik müdahaleden korumayı amaçlarken, ekonomik milliyetçilik siyasi ve kültürel hedefleri piyasa çıkarlarının önüne koymaktadır.

Ancak politikanın dağıtımsal etkileri, milliyetçi ekonomik çerçeveye ciddi çelişkiler ortaya koymuştur. Yale Budget Lab verilerine göre, 2025 tarifeleri ulusal fiyat düzeyini %2,1 artırmış; en düşük gelir dilimindeki haneler yıllık ortalama 1.500 dolar, en yüksek gelir dilimindekiler ise 5.700 dolar kayba uğramıştır. Toplam yük yüksek gelir gruplarında daha fazla olsa da, gelir oranına göre yük düşük gelirli haneler için çok daha ağır olmuştur. Ayrıca politika, sanayisizleşmenin temel nedenleri olan deregülasyon, finansallaşma ve verimlilik–ücret kopukluğunu ele almamıştır. Bu yönüyle tarifeler, adil kalkınmaya yönelik bütüncül bir stratejiden ziyade, küreselleşmeye sembolik bir direniş sunan popülist bir gösteri niteliği taşımaktadır.

2025 tarife programı; korumacı merkantilizm, güvenlik devleti istisnacılığı ve milliyetçi popülizmi birleştiren hibrit bir ideolojiyi temsil ederken, sermaye birikimine dayalı neoliberal ekonomik yapının izlerini de korumaktadır.

Bozulan Ticaret Akışları ve Küresel Tedarik Zincirlerinin Parçalanması

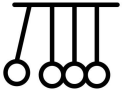
2025 tarife rejiminin yürürlüğe girmesi, küresel ekonomik sistem üzerinde ciddi bir dış şok yaratmıştır. Siyasi gerekçe ulusal dayanıklılık ve sanayi canlanması olsa da sonuçlar son derece düzensiz ve istikrarsız olmuştur.

Tarifelerin ilk etkisi, üretimin ABD'ye geri dönmesi değil, küresel tedarik zincirlerinin “Çin artı bir” stratejisi doğrultusunda yeniden yapılandırılması olmuştur. Apple, iPhone üretiminin %18'ini Çin'den Vietnam ve Hindistan'a kaydırmış; HP ve Dell Tayland ve Meksika'daki faaliyetlerini genişletmiştir. Bu durum, küresel sermayenin esnekliğini ve pahalı yerli üretime dönmek yerine düzenleyici farklılıklardan yararlanma eğilimini göstermektedir.

Bu gelişmeler, küresel değer zinciri (GVC) teorisi çerçevesinde analiz edilebilir. Tarifeler bu mantığı zayıflatmak yerine, firmaları cezai vergilerden kaçınmak için bölgesel üretimi yoğunlaştırmaya zorlamıştır. Ortaya çıkan tablo, korumacı bir siyasi bağlamda neoliberal üretim ilkelerinin güçlenmesi gibi ironik bir durumu yansıtmaktadır.

Enflasyonist baskılar ve lojistik verimsizlikler hızla artmıştır. Fastenal, sevkiyat maliyetlerinde %15 artış bildirmiş; bu maliyetler tüketicilere yansıtılmıştır. Ayrıca, ABD'nin gübre ve alüminyum gibi kritik girdilerde Rusya ve diğer pazarlara bağımlılığı artmış; bu durum ulusal güvenlik söylemiyle çelişen yeni jeopolitik riskler doğurmuştur.

Bu gelişmeler, söylemsel ekonomik egemenlik ile küresel üretim ağlarının fiili işleyişi arasındaki kopukluğu gözler önüne sermektedir. Tarifeler, üretimi geri getirmekten çok, çokuluslu firmaların çeşitlendirme ve dış kaynak kullanımını hızlandırmıştır.

Misillemeci Jeoekonomi ve Çok Taraflılığın Gerileyişi

ABD'nin kapsamlı tarifeleri, küresel ticarete ani ve eşgüdümlü misillemelere yol açmıştır. Çin, ABD tarım ihracatına %125 tarife uygulamış ve nadir toprak elementlerine ihracat yasağı getirmiştir. AB ve Kanada da politik olarak hassas sektörleri hedef alan %30'luk tarifelerle karşılık vermiştir. Bu durum, “hassas misilleme” stratejisinin açık bir örneğidir.

2025 ortasına gelindiğinde, en az 68 ülke, toplamda 330 milyar doların üzerinde ABD ihracatını etkileyen misilleme önlemleri almıştır. Bu gelişmeler, ticari işbirliğinin çöküşünü ve ekonomik yönetimde devlet egemenliğinin yeniden tesisini göstermektedir.

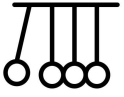
ABD'nin tek taraflı tutumu, müttefikleri yabancılaştırmış ve küresel ekonomik yönetim kurumlarını zayıflatmıştır. 500 milyar dolarlık Çin-AB Ticaret Paketi, ABD'nin dışlandığı yeni bir Avrasya ekonomik entegrasyonunun sembolü olmuştur. Küresel Güney'de ASEAN, Hindistan ve Körfez ülkeleri de bölgesel tedarik zincirlerini hızla güçlendirmiştir.

ABD'nin 2019'dan bu yana WTO temyiz yargıçlarını atamayı reddetmesi, 2025'te örgütün fiilen felç olmasına yol açmıştır. Bu durum, kurallara dayalı sistemden siyasi güce dayalı bir ticaret düzenine geçişi hızlandırmıştır.

Yapısal Ekonomik Sonuçlar ve İşgücü Piyasası Bozulmaları

Tarife rejiminin kısa vadeli etkileri sarsıcı olsa da asıl sonuçlar uzun vadeli yapısal verimsizliklerde ortaya çıkmaktadır. UNCTAD ve Brookings Institution'a göre tarifeler, ABD GSYH büyümesini 2025'te 0,9 puan, küresel üretimi ise 0,5 puan azaltmıştır. Bazı imalat sektörlerinde sınırlı artışlar görülse de inşaat, tarım ve perakende gibi kilit alanlarda ciddi kayıplar yaşanmıştır.

İşgücü piyasasında ise 2025 sonuna kadar yaklaşık 641.000 iş kaybı meydana gelmiş; işsizlik oranı 0,5 puan artmıştır. Tarife gelirleri yüksek olsa da, maliyetler düşük gelirli kesimlere ve kırılgan sektörler yüklenmiştir. Enflasyonist etki, düşük gelirli haneler için fiili bir tüketim vergisi işlevi görmüştür.

Sonuç

2025 Trump tarife rejimi, yalnızca belirli bir politika değil, neoliberal ekonomik çerçevenin içsel çelişkilerinin şimdiye kadarki en açık tezahürüdür. Çok taraflı liberalizmden jeoekonomik milliyetçiliğe doğru belirgin bir geçişi temsil etmektedir. Bu yeni düzende piyasa disiplini yerini giderek devlet aklına bırakmaktadır.

Bu dönüşümün, sürdürülebilir bir post-neoliberal düzen mi yoksa kalıcı küresel parçalanmanın hızlanması mı olacağı belirsizdir. Ancak kesin olan şudur: küresel ticaret sisteminin normatif temeli değişmiştir. Piyasaların apolitik ve evrensel olarak faydalı olduğu inancı ciddi biçimde sarsılmıştır.

2025 tarifeleri, siyasetçilere, iktisatçılara ve uluslararası kurumlara kritik bir tercih sunmaktadır: ya ortak refah ve istikrar temelinde yeni, adil ve kurallara dayalı bir çok taraflı düzen inşa edilecek ya da dünya, korumacılık, oynaklık ve ekonomik parçalanmanın kalıcı olduğu bir geleceğe sürüklenecektir.

Kaynakça

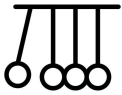
Bown, Chad P., and Kimberly Clausing. *Global Economic Effects of Trump's 2025 Tariffs*. Peterson Institute for International Economics, 2025, <https://www.piie.com/publications/working-papers/2025/global-economic-effects-trumps-2025-tariffs>.

York, Erica. *Trump's Tariffs and the Trade War: What They Cost Americans*. Tax Foundation, 2025, <https://taxfoundation.org/research/all/federal/trump-tariffs-trade-war/>.

Yale Budget Lab. *The State of U.S. Tariffs as of July 14, 2025*. Yale University, 2025, <https://budgetlab.yale.edu/research/state-us-tariffs-july-14-2025>.

J.P. Morgan Research. *U.S. Tariffs: Economic Implications and Market Outlook*. J.P. Morgan, 2025, <https://www.jpmorgan.com/insights/global-research/current-events/us-tariffs>.

Al Jazeera. "As Trump's Tariff Deadline Looms, Economists See 'Calm before the Storm.'" *Al Jazeera*, 21 July 2025,

<https://www.aljazeera.com/economy/2025/7/21/as-trumps-tariff-deadline-looms-economists-s ee-calm-before-the-storm>.

Trade Compliance Resource Hub. *Trump 2.0 Tariff Tracker*. 25 July 2025, <https://www.tradecomplianceresourcehub.com/2025/07/25/trump-2-0-tariff-tracker/>.

The White House. "Fact Sheet: President Donald J. Trump Declares National Emergency to Increase Our Competitive Edge, Protect Our Sovereignty, and Strengthen Our National and Economic Security." *The White House*, Apr. 2025, <https://www.whitehouse.gov/fact-sheets/2025/04/fact-sheet-president-donald-j-trump-declare-s-national-emergency-to-increase-our-competitive-edge-protect-our-sovereignty-and-strength en-our-national-and-economic-security/>.

Popken, Ben. "Trump's Trade Deals Are Arriving. Here's How They Might Affect the U.S. Economy." *NBC News*, 2025, <https://www.nbcnews.com/business/business-news/trump-trade-deals-are-arriving-how-they-might-affect-us-economy-rcna220465>.

European Commission. *Spring 2025 Economic Forecast: Moderate Growth amid Global Economic Uncertainty*. 2025, https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-forecast-and-surveys/economic-forecasts/spring-2025-economic-forecast-moderate-growth-amid-global-economic-uncertainty_en.